
Natya Shastra Chapter 11

నాట్యశాస్త్రమ్ అధ్యాయః ౧౧

Document Information

Text title : naaTyashaastra adhyaaya 11 maNDalavidhaanaM

File name : natya11.itx

Category : nATyashAstra, major_works, bharata

Location : doc_z_misc_major_works

Author : Sage Bharata

Transliterated by : Sowmya Krishnapur krsowmya at yahoo.com

Proofread by : Sowmya Krishnapur krsowmya at yahoo.com

Latest update : February 16, 2005

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 24, 2024

sanskritdocuments.org

నాట్యశాస్త్రమ్ అధ్యాయః ౧౧

॥ శ్రీరస్తు ॥

భరతమునిప్రణీతం నాట్యశాస్త్రమ్

అథ ఏకాదశోఽధ్యాయః ।

ఏతాశ్చార్యో మయా ప్రోక్తా యథావచ్ఛస్త్రమోక్షణే ।
చారీసంయోగజానీహ మణ్డలాని నిబోధత ॥ ౧॥

అతిక్రాంతం విచిత్రం చ తథా లలితసఞ్చరమ్ ।
సూచీవిధం దణ్డపాదం విహృతాలాతకే తథా ॥ ౨॥

వామబద్ధం సలలితం క్రాంతఞ్చాకాశగామి చ ।
మణ్డలాని ద్విజశ్రేష్ఠాః ! భూమిగాని నిబోధత ॥ ౩॥

భ్రమరాస్కన్ధితే స్యాతామావర్తం చ తతః పరమ్ ।
సమాక్రందితమప్యోహురేడకాక్రీడితం తథా ॥ ౪॥

అడ్డతం శకటాస్యం చ తథాఽధ్యర్థకమేవ చ ।
పిష్టకుట్టం చ విజ్ఞేయం తథా చాషగతం పునః ॥ ౫॥

ఏతాన్యపి దశోక్తాని భూమిగానీహ నామతః ।
ఆద్యం పాదం చ జనితం కృతోద్వాహితమాచరేత్ ॥ ౬॥

అలాతం వామకం చైవ పార్శ్వక్రాంతం చ దక్షిణమ్ ।
సూచీవామం పునశ్చైవ పార్శ్వక్రాంతం చ దక్షిణమ్ ॥ ౭॥

సూచీం వామక్రమం దద్యాదపక్రాంతం చ దక్షిణమ్ ।
సూచీవామం పునశ్చైవ త్రికం చ పరివర్తయేత్ ॥ ౮॥

తథా దక్షిణముద్వృత్తమలాతఞ్చైవ వామకమ్ ।
పరిచ్ఛిన్నం తు కర్తవ్యం బాహ్యభ్రమరకేణ హి ॥ ౯॥

అతిక్రాంతం పునర్వామం దణ్డపాదఞ్చ దక్షిణమ్ ।
విజ్ఞేయమేతద్ వ్యాయామే త్వతిక్రాంతం తు మణ్డలమ్ ॥ ౧౦॥

ఆద్యం తు జనితం కృత్వా తేనైవ చ నికుట్టకమ్ ।
 ఆస్పందితం తు వామేన పార్శ్వక్రాంతం చ దక్షిణమ్ ॥ ౧౧॥
 వామం సూచీపదం దద్యాదపక్రాంతాన్చ దక్షిణమ్ ।
 భుజుక్లాసితం వామమతిక్రాంతం చ దక్షిణమ్ ॥ ౧౨॥
 ఉద్వృత్తం దక్షిణం చైవాఽలాతం చైవాత్ర వామకమ్ ।
 పార్శ్వక్రాంతం పునః సవ్యం సూచీవామక్రమం తథా ॥ ౧౩॥
 విక్షేపో దక్షిణస్య స్యాదపక్రాంతం చ వామకమ్ ।
 బాహ్యభ్రమరకం చైవ విక్షేపం చైవ యోజయేత్ ॥ ౧౪॥
 విజ్ఞేయమేతద్వాయామే విచిత్రం నామ మణ్డలమ్ ।
 కృతోఽర్థస్వజానుచరణమాద్యం సూచీం ప్రయోజయేత్ ॥ ౧౫॥
 అపక్రాంతః పునర్వామ ఆద్యః పార్శ్వగతో భవేత్ ।
 వామసూచీం పునర్దద్యాత్ త్రికణ్చ పరివర్తయేత్ ॥ ౧౬॥
 పార్శ్వక్రాంతం పునశ్చాద్యమతిక్రాంతాన్చ వామకమ్ ।
 సూచీవామక్రమం కృత్వా హ్యపక్రాంతశ్చ వామకమ్ ॥ ౧౭॥
 పార్శ్వక్రాంతం పునశ్చాద్యమతిక్రాంతం చ వామకమ్ ।
 పరిచ్ఛిన్నం చ కర్తవ్యం బాహ్యభ్రమణకేన హి ॥ ౧౮॥
 ఏష చారీప్రయోగస్తు కారోఽ లలితసంజ్ఞరైః ।
 సూచీవామపదం దద్యాత్ త్రికణ్చ పరివర్తయేత్ ॥ ౧౯॥
 పార్శ్వక్రాంతః పునశ్చాద్యో వామోఽతిక్రాంత ఏవ చ ।
 సూచీమాద్యం పునర్దద్యాదతిక్రాంతాన్చ వామకమ్ ॥ ౨౦॥
 పార్శ్వక్రాంతం పునశ్చాద్యం సూచీవిద్ధే తు మణ్డలే ।
 ఆద్యస్తు జనితో భూత్వా స చ దణ్డక్రమో భవేత్ ॥ ౨౧॥
 వామసూచీం పునర్దద్యాత్ త్రికణ్చ పరివర్తయేత్ ।
 ఉద్వృత్తో దక్షిణశ్చ స్యాదలాతశ్చైవ వామకః ॥ ౨౨॥
 పార్శ్వక్రాంతః పునశ్చాద్యో భుజుక్లాసితస్తథా ।
 అతిక్రాంతః పునర్వామో దణ్డపాదశ్చ దక్షిణః ॥ ౨౩॥
 వామసూచీత్రికావర్తో దణ్డపాదే తు మణ్డలే ।

ఆద్యం తు జనితం కృత్వా తేనైవ చ నికుట్టకమ్ || ౨౪||
 ఆస్పందితం చ వామేన హ్యుద్వృత్తం దక్షిణేన చ |
 అలాతం వామకం పాదం సూచీం దద్యాత్తు దక్షిణమ్ || ౨౫||
 పార్శ్వక్రాంతః పునర్వామ ఆక్షిప్తో దక్షిణస్తథా |
 సమావర్త్య త్రికం చైవ దణ్డపాదం ప్రసారయేత్ || ౨౬||
 సూచీవామపదం దద్యాత్ త్రికం తు పరివర్తయేత్ |
 భుజ్జత్రాసితశ్చాద్యో వామోఽతిక్రాంత ఏవ చ || ౨౭||
 ఏష చారీప్రయోగస్తు విహృతే మణ్డలే భవేత్ |
 సూచీమాద్యక్రమం కృత్వా చాఽపక్రాంతం చ వామకమ్ || ౨౮||
 పార్శ్వక్రాంతస్తతశ్చాద్యోఽప్యలాతశ్చైవ వామకః |
 భ్రాన్వాస్ చారీభిరేతాభిః పర్యాయేణాథ మణ్డలమ్ || ౨౯||
 షట్సంఖ్యం సప్తసంఖ్యం చ లలితైః పాదవిక్రమైః |
 అధికుర్యాదపక్రాంతమతిక్రాంతం చ వామకమ్ || ౩౦||
 అపక్రంతః పునశ్చాద్యో వామోఽతిక్రాంత ఏవ చ |
 పాదభ్రమరకశ్చ స్యాదలాతే ఖలు మణ్డలే || ౩౧||
 సూచీమాద్యక్రమం కృత్వా హ్యపక్రాంతం చ వామకమ్ |
 ఆద్యో దణ్డక్రమశ్చైవ సూచీపాదస్తు వామకః || ౩౨||
 కార్యస్త్రికవివర్తశ్చ పార్శ్వక్రాంతశ్చ దక్షిణః |
 ఆక్షిప్తం వామకం కుర్యాత్ దణ్డపార్శ్వం చ దక్షిణమ్ || ౩౩||
 ఉరుద్వృత్తం చ తేనైవ కర్తవ్యం దక్షిణేన తు |
 సూచీవామక్రమం కృత్వా త్రికం చ పరివర్తయేత్ || ౩౪||
 అలాతశ్చ భవేద్వామః పార్శ్వక్రాంతశ్చ దక్షిణః |
 అతిక్రాంతః పునర్వామో వామబన్ధే తు మణ్డలే || ౩౫||
 సూచీమాద్యక్రమం కృత్వా హ్యపక్రాంతం చ వామకమ్ |
 పార్శ్వక్రాంతః పునశ్చాద్యో భుజ్జత్రాసితః స చ || ౩౬||
 అతిక్రాంతః పునర్వామ ఆక్షిప్తో దక్షిణస్తథా |
 అతిక్రాంతః పునర్వామ ఉరుద్వృత్తస్తథైవ చ || ౩౭||

అలాతశ్చ పునర్వామః పార్శ్వక్రాంతశ్చ దక్షిణః ।
 సూచీవామం పునర్దద్యాదపక్రాంతస్తు దక్షిణః ॥ ౩౮॥
 అతిక్రాంతః పునర్వామః కార్యో లలితసంజ్ఞకః ।
 ఏష పాదప్రసారస్తు లలితే మణ్డలే భవేత్ ॥ ౩౯॥
 సూచీవామక్రమం కృత్వా హ్యపక్రాంతశ్చ వామకమ్ ।
 పార్శ్వక్రాంతం పునశ్చాద్యం వామపార్శ్వక్రమం తథా ॥ ౪౦॥
 భ్రాంత్యా చారీభిరేతాభిః పర్యాయేణాథ మణ్డలమ్ ।
 వామసూచీం తతో దద్యాదపక్రాంతం చ దక్షిణమ్ ॥ ౪౧॥
 స్వభావగమనే హ్యేతన్మణ్డలం సంవిధీయతే ।
 క్రాంతమేతత్తు విజ్ఞేయం నామతో నాట్యయోక్తృభిః ॥ ౪౨॥
 ఏతాన్యాకాశగామీని జ్ఞేయాన్యేవం దశైవ తు ।
 అతః పరం ప్రవక్ష్యామి భౌమానామిహ లక్షణమ్ ॥ ౪౩॥
 ఆద్యస్తు జనితః కార్యో వామశ్చాస్పన్ధితో భవేత్ ।
 శకటాస్యః పునశ్చాద్యో వామశ్చాపి ప్రసారితః ॥ ౪౪॥
 ఆద్యో భ్రమరకః కార్యస్త్రికం చ పరివర్తయేత్ ।
 ఆస్పన్ధితః పునర్వామః శకటాస్యశ్చ దక్షిణః ॥ ౪౫॥
 వామః పృష్ఠాపసర్పీ చ దద్యాద్ భ్రమరకం తథా ।
 స ఏవాస్పన్ధితః కార్యస్త్వేతద్ భ్రమరమణ్డలమ్ ॥ ౪౬॥
 ఆద్యో భ్రమరకః కార్యో వామశ్చైవాడ్ధితో భవేత్ ।
 కార్యస్త్రికవివర్తశ్చ శకటాస్యశ్చ దక్షిణః ॥ ౪౭॥
 ఉరుద్వృత్తః స ఏవ స్యాద్వామశ్చైవాపసర్పితః ।
 కార్యస్త్రికవివర్తశ్చ దక్షిణః స్పన్ధితో భవేత్ ॥ ౪౮॥
 శకటాస్యో భవేద్వామస్తదేవాస్ఫోటనం భవేత్ ।
 ఏతదాస్పన్ధితం నామ వ్యాయామే యుద్ధమణ్డలమ్ ॥ ౪౯॥
 ఆద్యస్తు జనితం కృత్వా వామశ్చైవ నికుట్టకమ్ ।
 శకటాస్యః పునశ్చాద్య ఉరుద్వృత్తః స ఏవ తు ॥ ౫౦॥
 పృష్ఠాపసర్పీ వామశ్చ స చ చాషగతిర్భవేత్ ।
 ఆస్పన్ధితః పునర్దక్షః శకటాస్యశ్చ వామకః ॥ ౫౧॥

ఆద్యో భ్రమరకశ్చైవ త్రికం చ పరివర్తయేత్ |
 పృష్ఠాపసర్పి వామశ్చేత్స్యావర్తం మణ్డలం భవేత్ || ౫౨||
 సమపాదం బుధః కృత్వా స్థానం హస్తా ప్రసారయేత్ |
 నిరస్తరావూర్ధ్వతలావవేష్ట్యోద్వేష్ట్య చైవ హి || ౫౩||
 కటీతటే వినిక్షిప్య చాద్యమావర్తయేత్ క్రమాత్ |
 యథాక్రమం పునర్వామమావర్తేన ప్రసారయేత్ || ౫౪||
 చారయా చానయా భ్రాన్త్యా పర్యాయేణాథ మణ్డలమ్ |
 సమోత్సరితమేతత్తు కార్యం వ్యాయామమణ్డలమ్ || ౫౫||
 పాదైస్తు భూమిసంయుక్తైః సూచీవిద్వైస్తథైవ చ |
 ఏడకాక్రీడితైశ్చైవ తూర్వైకవివర్తితైః || ౫౬||
 సూచీవిద్ధాపవిద్వైశ్చ క్రమేణావృత్త్య మణ్డలమ్ |
 ఏడకాక్రీడితం విద్యాత్ ఖణ్డమణ్డలసంజ్ఞితమ్ || ౫౭||
 సవ్యముద్ఘట్టితం కృత్వా తేనైవావర్తమాచరేత్ |
 తేనైవాస్కన్దితః కార్యః శకటాస్యశ్చ వామకః || ౫౮||
 ఆద్యః పృష్ఠాపసర్పి చ స చ చాషగతిర్భవేత్ |
 అడ్డతశ్చ పునర్వామ ఆద్యశ్చైవాపసర్పితః || ౫౯||
 వామో భ్రమరకః కార్య ఆద్య ఆస్కన్దితో భవేత్ |
 తేనైవాస్ఫోటనం కుర్యాదేతదడ్డతమణ్డలమ్ || ౬౦||
 ఆద్యం తు జనితం కృత్వా తేనైవ చ నికుట్టకమ్ |
 స ఏవ శకటాస్యశ్చ వామశ్చాస్కన్దితో భవేత్ || ౬౧||
 విజ్ఞేయం శకటాస్యం తు వ్యాయామే యుద్ధమణ్డలమ్ |
 పాదైశ్చ శకటాస్యస్తైః పర్యాయేణాథ మణ్డలమ్ || ౬౨||
 ఆద్యస్తు జనితో భూత్వా స ఏవాస్కన్దితో భవేత్ |
 అపసర్పి పునర్వామః శకటాస్యశ్చ దక్షిణః || ౬౩||
 భ్రాన్త్యా చారీభిరేతాభిః పర్యాయేణాథ మణ్డలమ్ |
 అధ్యర్థమేతద్విజ్ఞేయం నియుద్ధే చాపి మణ్డలమ్ || ౬౪||

సూచీమాద్యక్రమం కృత్వా హ్యపక్రాంతం చ వామకమ్ ।
 భుజజ్వల్రాసితశ్చద్య ఏవమేవ తు వామకః ॥ ౬౫॥
 భుజజ్వల్రాసితైర్భ్రాన్తావ పాదైరపి చ మణ్డలమ్ ।
 పిష్టకుట్టం చ విజ్ఞేయం చారీభిర్మణ్డలం బుధైః ॥ ౬౬॥
 సర్వైశ్చాషగతైః పాదైః పరిభ్రామ్య తు మణ్డలమ్ ।
 ఏతచ్ఛాషగతం విద్యాన్నియుద్ధే చాపి మణ్డలమ్ ॥ ౬౭॥
 నానాచారీసముత్థాని మణ్డలాని సమాసతః ।
 ఉక్తాన్యతః పరం చైవ సమచారీణి యోజయేత్ ॥ ౬౮॥
 సమచారీప్రయోగో యస్తత్సమం నామ మణ్డలమ్ ।
 ఆచార్యబుధ్య తాసీహ కర్తవ్యాని ప్రయోక్తుభిః ॥ ౬౯॥
 ఏతాని ఖణ్డాని సమణ్డలాని యుద్ధే నియుద్ధే చ పరిక్రమే చ ।
 లీలాజమాభుర్యపురస్కృతాని కార్యాణి వాద్యానుగతాని తజ్జైః ॥ ౭౦॥
 ఇతి భరతీయే నాట్యశాస్త్రే మణ్డలవిధానం నామ
 ఏకాదశోఽధ్యాయః సమాప్తః ।

Encoded by Sowmya Krishnapur krsowmya@yahoo at com

Natya Shastra Chapter 11

pdf was typeset on March 24, 2024

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

